

novno odkrito Prešernovo podobo. Koliko je pravzaprav ta podoba vredna? Nikakor ni brezpomembno, da sta avtor in »Nedeljski dnevnik« poudarila svoje pravice glede ponatisa, ne le ker je to običajna in potrebna praksa, temveč tudi zaradi zavesti o višji vrednosti, ki jo ima tako odkritje za povečanje kulturne tradicije, in tu sta oba nekaj prispevala, prof. Marin z odkritjem, »Nedeljski dnevnik« pa z obširno izdajo skrivnosti. Risba je vredna najprej toliko, kot kaka gotska freska v fotografski preobleki. Glede vizualne moči moremo presoditi, da risba ni nikaka posebno vplivna in učinkujoča umetnina in da celo, če izvedemo »seljenje duš« v razmere, ki so vladale v **drugi polovici tridesetih let 19. stoletja, risba sama po sebi ne pomeni nikakršne bombe.** Če poleg tega izločimo še v tradicionalnem smislu pojmovane neumetnostne vidike — v tem primeru gre za izjemno zgodovinsko osebnost — nam ostane malo oprijemljiva podoba, ki v svojem učinkovanju na moderni svet deluje kot znan in obrabljen model pesnika genija, ki je vedno »brez imena in naslova«. Če se neumetnostni vidiki, ki jih v izrabi umetniških del uporablja moderna vizualna civilizacija, vendarle z vso trezno vnemo ukvarjajo z umetniškim delom in njegovo snovjo, pa so neumetnostni vidiki, ki jih uveljavlja prof. Marin še manj ustrezni za oceno vrednosti nove podobe Prešerna. Spomnimo se najprej na Izidorja Cankarja, ki je zapisal, da ko »gledamo portret glede njegove historične vrednosti, so njega čisto umetnostne kvalitete brezpomembne in je njega vrednost odvisna izključno od večje ali manjše zgodovinske zvestobe, ki jo izpričuje«. Vemo pa, da je Izidor Cankar pravilno izločil neumetnostne vidike iz sfere bistvenih značilnosti umetnine. In ker se je prof. Marin tega zavedal, je storil drugo manj odpustljivo napako. Res je, da je njegova študija namenjena raziskavi historične

narave, kjer je osnovni problem pristnost, vendar pa je čutil neko potrebo, da zakrije outsidersko vlogo Goldensteina, saj res ne bi bilo dobro, da bi priznal, da je Prešerna portretiral drugorazredni umetnik. Obenem bi se tudi Marinu zataknilo, saj ne bi mogel ob slabi umetnini dokazovati in ustrezneje komentirati psihološke, izrazne vrednosti risbe. Tu pa se kaže čudna vnema, ki pa je, če že opustimo debato o resnični pristnosti portreta, umetnostni zgodovinar ne bi smel zagrešiti. Za interpretacijo goethejskega izraza je bilo moč doseči le to, da se je ob dokaj neizraziti risbi, ki nima velikih umetnostnih kvalitet, sprostila lava nekakšnih nacionalnih čustev, pomešanih s poetičnim spakovanjem. Še tiste »vrednosti« razprave, ki so zgodovinske narave, so postale tako le predmet obračunavanja in nizkih udarcev, ki le rahlo dolgočasijo, saj ponavljajo ustaljeno prakso družbenih prepričanj, s katerimi se pomirjajo in odlagajo v ozadje vse bolj bistveni in tudi za umetnost odločilnejši problemi.

T. B.

UPRAVIČENO VESELJE, UPRAVIČENA ZASKRBLJENOST

Slovenska kulturna kronika je v januarju, ob zaključeni in potrjeni knjižni bilanci za lansko leto, z upravičenim veseljem ugotovila, da je bil v letu 1969 delež slovenske izvirne knjige kar razveseljiv in da je bila pesniška bera — trindvajset pesniških zbirk — naravnost rekordna, brez primerjave v vsej naši zgodovini. Ta podatek je toliko bolj razveseljiv, ker ga beležimo v času, ko zaskrbljeni govorimo o vse bolj očitnem upadanju zanimanja zlasti za domačo knjigo in ko to tudi potrjujejo povsem zanesljivi statistični podatki. Ta očitni paradoks vsiljuje torej kar sam naslednji sklep: pisatelji, zlasti pesniki, bolj kot kdaj,

vsaj v praksi, verjamejo v svoje »poslanstvo«, pišejo torej »nehvaležni« publikli navkljub, slovenske založbe pa jim v tem boju junaško stojijo ob strani. Vsaj na eni fronti je torej kulturna zavest visoka in neomajna.

In vendar ni čisto tako. Kroniki, ki je lanskoletno knjižno bero поблиže razčlenjevala, ni ušla podrobnost, da nosijo rojstni listi ene tretjine lani izdanih slovenskih avtorjev pečat in podpis ene same slovenske založbe, ki povrh vsega ni po obsegu svoje »proizvodnje« niti največja. Tudi ni kulturna kronika pozabila poudariti izjemnih zaslug te nič manj izjemne založbe, ki pa je izjemna že nekaj let, v odnosu do drugih celo vsako leto bolj izjemna, v svoji lastni fiziognomiji pa domala že tradicionalna.

In tu se, po mojem, ob upravičeno veselje vriva upravičena zaskrbljenost. Namreč: če vemo, da slovenska knjiga je in bo najbrž še dolgo ostala komercialno neprivilčno blago, in kako majhen, vsako leto manjši, je delež družbene subvencije, kar pomeni, da mora biti delež tako imenovane notranje subvencije, se pravi samofinanciranja založbe, vedno večji (zdaj je pri založbi Obzorja menda 28:72 v breme založbe), potem ni povsem neupravičen strah, da bi se utegnila znajti Obzorja, morda ob kaki večji motnji ali celo krizi na knjižnem trgu, v položaju, ko tega svojega »poslanstva-bremena« čisto preprosto ne bodo več zmogla. Ali se upamo ob tej misli z vso odgovornostjo vprašati: In kaj potem?

Šele ob podatku, da je bilo lani med triindvajsetimi pesniškimi zbirkami kar deset prvencev, smo se zavedli, da se je v zadnjih dveh, treh letih skoraj do neslišnosti stišal očitek, da je mladim pot do knjige zaprta; stišala se je tudi tožba, da dramske literature pri Slovencih ne kaže pisati, ker da taki teksti že po tradiciji niso deležni knjižne časti. V kolikšni meri je torej za-

sluga prav Obzorij, da je zdaj celo na tako nevalgičnih točkah, kot so pesniški prvenci in dramska literatura, ne samo zatišje, temveč že kar »normalno stanje«? (Delež te založbe — naj zapišem misel, ki se mi ves čas vriva med vrstice — je tako obsežen in v sedanjih slovenskih književnosti tako pomemben, da bi si založba, kot ustanova, zaslužila naše največje nacionalno priznanje: Prešernovo nagrado).

Položaj je nekako takšen, kot bi na en kamion naložili očitno pretežak tovor, medtem ko bi drugi, v isti kompoziciji in nekateri tudi z močnejšimi motorji, nemarno ropotaje polprazni poskakovali po isti razdrapani cesti. Umesten je očitek: takšno programsko usmerjenost mariborskih Obzorij sprejema večina slovenskih založb že s tako samoumevnostjo, da same pomalem, a zanesljivo izgubljuje občutek, da založništvo, če hoče ostati kulturna dejavnost, kar je pri nas največkrat bilo, le ne more izriniti iz svojih programov domače knjige. Morda ne bi bilo odveč, če bi sedanji sklad za pospeševanje založništva ali ustrezni oddelek pri ustanavljaljoči se republiški kulturni skupnosti nekoliko bolj kritično potežkal tovrstna bremena posameznih založb in jih, človeško pošteno, podprl ustrezno njihovi resnični teži in vrednosti.

Prve začetke sedanje usmerjenosti mariborskih Obzorij je mogoče razbrati vsaj za deset let nazaj. Toliko časa je bilo torej potrebno, da so Obzorja postala, vsaj v nekem smislu, edina resnično slovenska založba. Druge založbe so hitreje in laže našle svojo sedanjo podobo. Potrebna pa bi bila prav gotovo dolga leta, če bi se spet hotele (in zmogle) usposobiti za funkcijo, ki jo zdaj očitno bolj zaradi videza kot iz prepričanja komajda še opravljajo... v primeru seveda, če bi mariborska založba (denimo da zaradi kake težje motnje ali nepričako-

vane krize na našem knjižnem trgu) nenadoma več ne zmogla tega svojega »poslanstva-bremena«, ki mu preprosto pravimo: skrb za slovensko knjigo.

(P. S.: Smo pač spet v februarju; letos, kot že dolgo ne, ob misli in

pravdi za pravo Prešernovo podobo spet tako zavzeti, ob njegovem prazniku, za slovensko kulturo, pa mi zlobna misel ni dala, da ne bi napisal te glose.)

C. Z.